

вільного вірша, дослідження, адресоване як літературознавцям і критикам, так і поетам. Верлібр у її роботі постає традиційним і завжди “молодим”

Отримано 23.02.2010 р.

літературним феноменом, що долає бар'єр непорозуміння між поетом і читачем завдяки вільному ритмові, яким, власне, і є життя.

*Анатолій Мойсієнко
м. Київ*

НОВИЙ ПІДРУЧНИК ІЗ ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Білоус П.В. Історія української літератури XI – XVIII ст.: Навч. посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2009. – 424 с. (Серія “Альма-матер”)

Археологія культурного знання нації, а в цьому зв'язку дослідження найдавніших літературних пам'яток та реконструкція давнього літературного процесу на рідних теренах, як і археологія життєвого досвіду у становленні особистості відіграє вагомий й багатоаспектну роль. А надто коли національне життя з давніх часів було сповнене катаклізмів, життєдайних і нищівних чужоземних впливів, коли в ньому траплялися переривання культурної традиції та стрімкі зміни духовних орієнтирів. Над цією справою працює в наш час чимало авторитетних науковців, як-от автори книжок, у яких пропонується нове прочитання давньої української літератури: Микола Сулима, Валерій Шевчук, Леонід Ушкалов, Оксана Пахльовська, Юрій Пелешенко, Валентина Соболь, Оксана Сліпушко та ін.

Нова інтерпретація фахівцями історії літератури закономірно тягне за собою оновлення навчально-методичного забезпечення, як шкільного, так і вишівського. І тим більша відповідальність лягає на плечі творців нових університетських підручників, бо, крім залишеної класиками історико-літературної спадщини, потрібно щоразу враховувати багатий на нові підходи й бачення сучасний дослідницький контекст. Тому професорові Петру Білоусові, автору найновішого навчального посібника про давню українську літературу, необхідні були кілька десятиліть різнопланових студій для вироблення системного погляду на історію давнього українського письменства: починаючи з 1982 року, коли було завершено

роботу над дисертаційним дослідженням “Гуманістично-просвітницькі ідеї в українській літературі першої половини XVIII ст. і творчість В. Григоровича-Барського”, і до 2009 року – часу виходу “Історії української літератури XI–XVIII ст.”.

Книжка П. Білоуса ввібрала в себе кращий історико-літературний досвід його попередників у цьому жанрі. Насамперед це історико-культурні та історико-літературні студії Михайла Грушевського та Івана Франка, естетично-поетикальні дефініції Дмитра Чижевського та Миколи Гнатишака, національно-державотворчі ідеї Сергія Єфремова, хоч і в теорії, і на практиці автор виявляє більшу симпатію до сучасних методологічних практик: міфологічного аналізу, рецептивної естетики, структурно-семіотичного, герменевтичного та феноменологічного методів.

Історико-літературний досвід проглядає у структуруванні автором навчально-наукового матеріалу. Кожний розділ розпочинається з'ясуванням культурно-історичного контексту, у якому виник той чи той художній тип творчості. Проте в цих історико-культурних преамбулах не губиться поетична сутність новоявлених стилів і жанрів. Кожний стиль у посібнику представлений розгалуженою жанровою системою. Автор аргументовано описує етапи становлення того чи того жанру, пропонує обґрунтовані класифікації, розглядає у світлі сучасних методологій жанрово-стильові риси окремих творів. Тому поруч із системним історико-літературним викладом сусідять фрагменти суто інтерпретаційного змісту.

У книжці чимало уваги приділено феномену “психологізації” давньої української літератури. Будучи літератором, посвяченим у таємниці творчості, П. Білоус щоразу намагається відчитати за традиційною середньовічною риторикою сліди автора, розгледіти індивідуальне особистісне начало, продемонструвати читачам захований у давніх текстах живий екзистенційний сенс. Здійснюючи таке герменевтичне наближення, автор посібника все ж не забуває про часову дистанцію й не дозволяє собі “судити” давніх книжників, оцінюючи хід їхніх думок сучасними мірками, а відчитує в текстах типові для відповідної історичної доби індивідуально-людські та колективні творчі інтенції.

Суперечливе питання про донорсько-рецептивні взаємини візантійсько-болгарської та середньовічної киево-руської літератури професор П. Білоус розв'язує постулюванням культурно-трансплантаційних процесів і твердженням про відсутність чіткого вододілу між оригінальною і перекладною літературою. “Перекладні твори (за винятком Святого письма) не стільки перекладені, скільки переказані і певним чином пристосовані до розуміння метафраста (переповідача) та потреб читача (слухача). <...> Усе це – одна література, яка використовувала поширені у той час мотиви, сюжети, образи”. Отже, давній літературний процес бачиться в посібнику не як певна механічна добірка більшою чи меншою мірою канонізованих авторів та текстів, а як живий процес міжособистісної, міжкультурної та міжлітературної взаємодії, рухливість якого провокує нові перегляди та інтерпретації. Автор підручника послідовно відстежує вияви національного фольклору в літературних пам'ятках давнини, не запобігаючи принижено перед західноєвропейськими чи східно-візантійськими авторитетами, а наголошуючи щоразу на творчому й інтелектуальному потенціалі людей, що жили в ті часи на українських теренах.

Отримано 26.10.2009 р.

На особливу увагу заслуговує останній пункт посібника “2.16. Традиції давнього письменства у новій українській літературі”, оскільки в ньому долається майже неперехідна (іще й для сучасних дослідників) межа між давньою і новою українською літературою; застережено тяглість мистецьких традицій, котрі з новою силою проступають у доробку письменників нашого сьогодення. У книжці окреслюється певне коло інтелектуальних шляхів, якими може рухатися думка молодих дослідників, спрямована на реанімацію текстуальних зв'язків між змістовими і формальними чинниками творів давніх та нових українських авторів. У поле уваги професора Білоуса потрапили давні історичні, житійні, необарокові тенденції, котрі відчитуються в новій історичній літературі (проза М. Максимовича, М. Костомарова, Є. Гребінки, П. Куліша, Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, Ю. Опільського, Н. Королевої, С. Скляренка, П. Загребельного, В. Малика та ін., драми М. Старицького, І. Карпенка-Карого), у модерністичних та авангардистських творах П. Тичини, В. Підмогильного, М. Йогансена, М. Семенка, М. Куліша, В. Шевчука, Є. Гуцала, В. Земляка та ін., у типологічно близьких до агіографічних образів персонажах Г. Квітки-Основ'яненка (Наум Дрот, Маруся), жіночих образах Т. Шевченка, Н. Королевої, У. Самчука, травестованих героях В. Шевчука в романі “На полі смиренному”.

Отже, прокладений автором науковий маршрут – евристично багатий і перспективний. Професорові Білоусу вдалося створити перший виданий у незалежній Україні методологічно адекватний вишівський підручник з історії давньої української літератури; він вабить в інтелектуальну мандрівку лабіринтами, прокладеними давніми книжниками, котрі жили, мислили, боліли душею і збагачували рідну культуру гідними творчими надбаннями, готуючи міцний і надійний ґрунт для майбутніх культуро- і націєтворчих процесів.

*Галина Левченко
м. Житомир*